

A través d'aquesta entrevista, Ignasi Terradas i Saborit, catedràtic d'antropologia social de la Universitat de Barcelona, ens transmet la seva visió sobre la nostra disciplina, ens explica per què creu que actualment ja no la defineix el famós mètode del treball de camp i per què en canvi s'ha de definir pels seus objectius i continguts, si volem que conservi la seva capacitat crítica. Ens parla també del realisme etnogràfic com a la forma més fiable d'encarar la comparació intercultural i intersocietal i el coneixement antropològic en general i de l'àmbit de l'antropologia jurídica, al qual s'ha dedicat en els darrers anys.

Tot en el marc d'una reflexió crítica d'ampli abast sobre la seva pròpia trajectòria acadèmica, sobre la situació actual de la universitat, sotmesa a importants reformes, i sobre el que creu que ha de ser el compromís èticsocial del professor-investigador. Veurem com hi té un paper important la resistència davant el que anomena liberalisme vulgar o groller.

[ANTROPOLOGIA SOCIAL,
ANTROPOLOGIA JURÍDICA, REALISME
ETNOGRÀFIC, UNIVERSITAT, REFLEXIÓ
CRÍTICA, LIBERALISME VULGAR]

entrevista

Conversant amb Ignasi Terradas i Saborit

Antropologia, universitat i societat: la necessitat d'una lectura crítica de l'actualitat

Pablo ROMERO, Miguel DOÑATE

Universitat de Barcelona
redaccio@con-textos.net

Ignasi Terradas i Saborit és Catedràtic d'Antropologia Social a la Universitat de Barcelona des de 1991. Els seus camps d'estudi principals són l'Antropologia Històrica i l'Antropologia Jurídica. Autor de nombrosos articles i obres, entre les seves publicacions destaquem Les colònies industrials (1979), El món històric de les masies (1984), El Cavaller de Vidrà (1987), Mal natural, mal social: Introducció a la teoria de las ciencias humanas (1988), Revolución y Religiosidad: textos para una reflexión entorno a la Revolución Francesa (1990), Eliza Kendall (1992) i Requiem Toda (1995). Aquest mateix any està prevista la publicació d'un llibre seu sobre justícia vindicatória comparada.

Volem començar amb una pregunta difícil, d'aquelles que en sí mateixes donarien per a una entrevista. És un dels dilemes amb què ens trobem tot sovint aquells que ens dediquem a l'Antropologia

quan hem d'explicar a algú en què consisteix la nostra disciplina. Com la definiríes breument?

Realment, crec que resulta gairebé impossible respondre a una pregunta com aquesta sense tenir en compte prèviament tot un seguit d'elements.

Primerament, cal ser conscient que tota definició que es planteja com es fa en aquesta pregunta, es fa per fer front a un context. És a dir, es demana una definició de l'Antropologia a partir d'unes preocupacions i per a un context social concret, i no pas una definició que podríem titllar de més o menys asèptica davant de la història en general de les disciplines acadèmiques.

Llavors, sabent d'aquest context determinat present també a la universitat i de preocupacions que van des de l'aprenentatge de l'Antropologia fins a la possible utilitat o de la possible necessitat de l'Antropologia per a la societat, jo incidiria en tres aspectes a l'hora de definir l'Antropologia.

El primer aspecte és que, ara més que mai, s'ha de definir l'Antropologia com a coneixement, ja que dóna uns coneixements i s'enfronta a un tipus de coneixement. En aquest sentit jo insistiria en definir l'Antropologia com el coneixement de la varietat de formes de vida de la humanitat.

Cal subratllar que continua essent la varietat un element clau perquè, en el context actual, malgrat que es digui acceptar el multiculturalisme o el interculturalisme, s'ha renunciat a aquest coneixement. Fins i tot s'ha disminuït aquesta varietat a aspectes que en altre època haguéssim considerat "folklòrics". Gairebé cada dia podem trobar exemples de com aquesta varietat o les diferents cultures són reduïdes a trets que podríem qualificar d'epifenomènics com ara la indumentària, l'alimentació, les danses,... tot allò que la pròpia Antropologia havia relegat al "folklore".

Ho dic en el sentit de què, és clar, tot això fa que la varietat humana ja no s'estudiï en termes de parentiu, de formes econòmiques, d'estructuració de la societat, de règims o sistemes polítics, de sistemes

jurídics,... en definitiva, de tot allò que constitueix la convivència social i que defineix l'Antropologia.

Per tant, insistiria en què l'Antropologia s'ha de definir de cara a uns coneixements, és a dir, per uns continguts i no per uns mètodes.

Això trencaria amb la tendència majoritària a l'hora de definir l'Antropologia; llavors, quin lloc ocuparia el mètode -si és que n'ocupa algun- en la teva definició d'Antropologia?

Bé, precisament aquest és el segon aspecte que crec s'ha de contemplar a l'hora de definir l'Antropologia. Com anava dient, ara més que mai s'ha de definir l'Antropologia per l'objectiu i pel contingut i no pas pel famós mètode del treball de camp, principalment perquè la metodologia diu molt poc en el context en què estem actualment. Si la metodologia significués automàticament una presa de posició que influís en la teoria, o que, per exemple, fos necessàriament crítica de la societat o ja seguís un recorregut crític, llavors si que aquesta metodologia s'hauria descobert especialment interessada pels objectius de l'Antropologia. Però, tal i com es considera el treball de camp, d'una manera molt asèptica o molt iniciàtica en el sentit de què cada vegada és un experiment. D'aquesta manera no hi ha una relació amb el coneixement que es vol buscar, sinó que es planteja com un experiment per a tothom, sovint purament subjectiu. Aleshores, és clar, no dóna per a la definició i encara menys per a l'estudi. És clar que aquest treball de camp pot produir moltes coses, però les qualitats d'aquest treball de camp no poden estar referides a l'objecte de l'Antropologia. I és en aquest sentit que considero que, en el context actual, definir l'Antropologia per la metodologia és un error, que parteix d'una fal·làcia, que fa una mena de regla de tres: si amb el treball de camp es va arribar al nivell de coneixement sobre els anomenats pobles primitius, aleshores, aplicant aquest mètode del treball de camp a qualsevol socie-

tat s'arribarà a coneixements semblants. És aquí on hi ha una gran fal·làcia perquè aquell treball de camp tenia sentit per aquelles societats, fent-se en unes condicions, amb un afany de coneixement i per donar resposta a uns problemes plantejats per aquelles societats. Però ara tot sovint s'utilitza aquell mètode sense buscar aquells coneixements. Després, les societats amb escriptura donen unes informacions que si aquells antropòlegs les haguessin tingut, el primer que haurien fet és considerar-les. És a dir, el treball de camp hi era perquè no existien unes institucions que ja haguessin produït unes informacions, moltes d'elles fins i tot molt formalitzades, informacions polítiques, econòmiques, etc.. Si Malinowski s'hagués trobat estadístiques demogràfiques i econòmiques dels trobriandesos, ben segur que seria el primer que les hauria emprat. Però... què era el treball de camp? en part era construir aquest coneixement i a més a més, fer-ho elaborant les mateixes dades. Aleshores, la fal·làcia és fer passar per intel·ligent la parcialitat i superficialitat d'una sola observació i participació en una societat en la que disposem de tants agregats d'informació i coneixement. El treball de camp (d'entrada, de quin camp?) es pot convertir només en una tècnica acceptable per la idea divertida de fer veure que no es coneixen moltes coses.

Actualment, el “treball de camp” –el mètode basat en convivència, conversa, participació, observació, reflexió i discussió amb les persones- si és consistent, força complet i honest acostuma a fer només una petita aportació a altres mètodes d'estudi antropològic.

Creus que som davant d'una impostura científica?

És clar, s'ha dit moltes vegades que això donà una aproximació ingènua... però s'ha de ser un geni per a que aquesta ingenuïtat descobreixi alguna cosa, i encara és hora de que hi hagi antropòlegs que descobreixin alguna cosa amb aquesta ingenuïtat, més

aviat fan el ridícul. Un exemple notable que ara em ve al cap d'això que estic dient seria el del Bruno Latour en el seu llibre *La fàbrica del dret*¹, on presenta el seu estudi del Consell d'Estat francès -l'equivalent a un tribunal suprem de justícia- a l'estil primitiu, amb l'a priori de que allò serà un objecte críptic, exòtic, ... i és mentida. Si un veu la relació que ell té (perquè ell entra al Consell a través d'un amic), la informació que li donen i com s'ha d'esforçar per transformar-la perquè el seu prejudici inicial tingui sentit al final, rebutjant fins i tot la comprensió que se li facilita de tota aquesta informació... I tot perquè ell el que vol és “primitivitzar” aquest tribunal i no pas comprendre el que veritablement representa a França. Però tu llegeixes aquest llibre i no te n'assabentes. En el llibre fa el que ja va fer amb la ciència, mostrar que és un discurs formalista i intel·ligible, que és un sacerdot davant del poble, que són una elit, etc., però això ja ho sabem. Sabem que aquest és un vici de tota institució, de qualsevol, de la mateixa universitat, però és un vici; ara, ell vol fer d'aquest vici l'essència de la institució, i tot el que no s'acobla a això, ho menysprea, quedant així entrampat en la mateixa relació; és a dir, ell vol fer intel·ligible el que li estan fent intel·ligible, i que a més seria un element de crítica de la societat i de la institució jurídica, i aquí no hi vol entrar, perquè no entra en continguts, els rebutja, li agrada la crítica només de la forma. La pregunta seria: que fa treball de camp com Malinowski?, que munta la tenda al bell mig del Consell d'Estat? o que els observa estudiant el seu llenguatge? La resposta és no, d'entrada ni el vol estudiar, és com si anés a les illes Trobriand i digués: “jo ja he dit prèviament que a aquesta gent no hi ha qui l'entengui, que es fan una barbolla entre ells, que són una elit de primitius aïllats, etc.” Realment fa això, però com que és el Consell d'Estat i són gent poderosa, que ell els discrimini no queda malament. Ara, humanament els

¹ *La fabrique du droit. Une ethnographie du Conseil d'État*, 2002, Paris: La Découverte.

discrimina... amb quin objectiu i amb quin dret?

Llavors, el que esta passant amb el treball de camp agafat com a mètode és que està alienant l'objecte de l'Antropologia en passar per alt altres fonts de coneixement, i on més es nota és quan aquestes són d'economia, de sociologia, d'història, és a dir fonts de coneixement que ja són treballades en d'altres ciències socials. És aquí on l'antropòleg juga a que aïllant-se d'aquests coneixements trobarà l'originalitat, però no l'està trobant; i d'altra banda, ja tenim molta Antropologia aplicada al que abans es deien "societats complexes" en què sense fer treball interdisciplinari no hi havia manera d'esbrinar res.

Ara bé, juntament amb aquestes qüestions relacionades amb els continguts o el mètode, a l'hora de definir l'Antropologia hem de tenir present que, en el context actual l'Antropologia ha perdut, o ha canviat la seva capacitat crítica front la societat. Hi ha antropòlegs que tenen una teoria crítica de la societat, però hi ha molta Antropologia que precisament en abandonar la definició de la disciplina pels seus continguts, pels seus objectius, abandona també el que s'ha guanyat en crítica d'aquests continguts. És a dir, en situar-se en una posició purament subjectiva, en el sentit de "jo inicio el coneixement", com si no existís cap coneixement previ, aquesta persona rebutja tot ajut per veure críticament la societat. Perquè tots necessitem ajut per veure críticament la societat. Cap persona sola, i això és un fenomen socio-lògic (en el sentit de lògica social), és capaç de percebre críticament la societat, així que es necessita solidaritat per apreciar-la críticament. Llavors, aquesta situació del treball de camp individual fet com qui diu a partir d'un full blanc en el cap i també en el diari, i només això, en realitat és còmplice de la pròpia alienació de la societat, i especialment de la nostra societat capitalista. Significa acceptar la realitat tal com és, acceptar els fets tal com vénen i prescindir de tota una formació crítica que existeix, solidària acadèmica i ideològicament, que és la que dona una perspectiva amb que aquesta persona pot enfrontar-se a aquests fenòmens

i captar-los d'una manera més crítica. Si aquesta persona s'enfronta als fenòmens socials descartant tota aquesta tradició crítica, normalment produeix o una versió tòpica (de crítiques tòpiques) del que està més a l'opinió pública com a crítica de la societat, o bé una ingenuïtat... o totes dues coses. I això és el que jo trobo que ha passat molt en bona part de l'Antropologia postmoderna nord-americana, o fins i tot en l'anglosaxona en general: l'antropòleg ha volgut ser original i ha estat molt més ingenu que original, sense aportar res a nivell de continguts, i això s'ha volgut vendre com un estil. Però és que en literatura tampoc és res. Davant de la literatura, aquest estil a qui convenç? És un estil molt groller, així que ni ha produït un estil interessant ni ha avançat en els continguts. Per a mi això és una claudicació a la ideologia del liberalisme vulgar, del capitalisme actual, que implica abandonar tota aquella tradició crítica, fins i tot renegar de tot allò que aquest liberalisme vulgar no vegi amb bons ulls, com ara qualsevol vincle amb algun tipus de teoria crítica. I penso que fins i tot en posicions crítiques o que ara passen per crítiques aquest estroncament ha generat una ingenuïtat crítica. Així tornem a estar en què l'Antropologia es barreja amb opinions a l'ús corrent, amb posicionaments que tenen sentit per un dia però que a l'endemà ja no s'aguanten i a l'endemà passat encara menys, perquè no tenen estabilitat, perquè els hi manca l'arrelament a una tradició crítica.

Sintetitzant: jo diria que la definició de l'Antropologia ha d'anar per continguts, no per mètode, i sobretot pel context que estem vivint, social i acadèmic (també per com està la universitat); en aquest sentit jo mantindria que l'Antropologia és l'estudi de qualsevol societat, incloent la nostra, però tenint present sempre la varietat de formes de vida social i cultural de la humanitat, o si es vol de formes de vida social i expressions culturals de la humanitat, enunciat d'una forma més acadèmica. Però aquesta varietat ha de ser-hi present.

Així, creus que no hi ha manera de que l'Antropologia es defineixi pel mètode, per exemple tenint molt més en compte en el mètode etnogràfic o en el treball de camp la documentació, la diacronia...

A veure, hi ha una qüestió que potser he deixat massa implícita... Per què el mètode del treball de camp de Rivers o de Malinowski és revolucionari en el seu moment? Fou revolucionari perquè el fet d'estudiar la llengua d'uns pobles indígenes, de conuiu, d'observar i de comunicar-se amb els anomenats informants, és a dir, amb persones que parlaven de la seva societat, la interpretaven, l'explicaven, ... servia a l'antropòleg per arribar a unes conclusions. Això era revolucionari perquè fins aquell moment el coneixement que es tenia d'aquestes societats era molt indirecte, a través d'observacions de viatgers, prejudicis de missioners –tot i que de vegades algun missioner feia una mica d'etnòleg-, però en general eren pinzellades més o menys coloristes sobre aquestes societats, amb uns continguts plens de prejudicis, d'idees preconcebudes, d'estereotips i de detalls exagerats o mal elaborats, ... És com aquell exemple clàssic del viatger que veu a uns que estan netejant uns ossos i es pensa que són caníbals. En canvi l'antropòleg que hi conuiu, veu que això forma part d'un ritual funeràri i que no és que se'ls mengin sinó que els netegen per conservar-los com a relíquies. Doncs bé, el mètode era revolucionari precisament perquè les dades anteriors camuflaven, distorsionaven, enganyaven, emmascaraven una realitat. Però ara aquest mètode en la majoria d'antropòlegs és reaccionari davant de la realitat, perquè ara la situació és al revés, ara tenim tots uns coneixements de la realitat de la societat, ara tenim una sèrie d'informacions, dades que expliquen quins són els interessos que mou la societat, i és que totes les disciplines han generat uns coneixements que tenen més o menys uns protocols d'actuació seguint els seus mètodes. Ara el treball de camp és freqüentment reaccionari davant d'això, és un “jo no em crec

tota aquesta capacitat crítica de descobrir el que hi ha darrera les aparences” i “em vaig a complaure amb les aparences, amb les pinzellades de color”. Llavors, la paradoxa és que ara el que fa el treball de camp és obviar aquests coneixements de la societat i recupera els estereotips, la ingenuïtat del viatger que aquest treball de camp havia superat. És ignorant aquests instruments que permeten descobrir la crítica de la societat, que ens trobem amb aquest tipus de llibres d'egoantropologia, que jo considero una mica nefastos, que són els que més publiquen les editorials del nostre país, que han passat de publicar llibres amb contingut a publicar-ne d'aventures d'antropòlegs o de purs diaris subjectius... Això forma part de tota aquesta cultura de l'actual liberalisme acadèmic, econòmic, etc. Així que ara la situació s'ha invertit i són els antropòlegs qui fan la descripció superficial amb un treball de camp que dona resultats superficials. Només cal comparar molts d'aquests llibres amb els dels vilipendiats funcionalistes per adonar-nos de com s'allunyarien de la famosa revolució malinowskiana. Malinowski tenia una teoria interpretativa que no sempre aplicava (això s'ha de tenir en compte) i de la que es podria dir que gairebé hi renega als capítols finals i addendes de Coral Gardens, on esbrina amb el seu treball de camp uns continguts crítics de la societat, fins i tot davant de la història colonial, realitzant una autocrítica de la seva pròpia obra. Aquesta és una lliçó que l'antropologia actual no ha après prou; entre d'altres motius perquè, parlant de treball de camp, aquesta s'ha emmirallat en realitat amb el treball de camp dels anteriors a Rivers o Malinowski, de missioners, comerciants, viatgers i tots aquells que en les seves descripcions combinaven quatre pinzellades amb impressions subjectives. És per això que quan un llegeix a aquests autors es troba que quan parlen de l'altre és per fer-ho també del seu jazz, la seva educació, la seva cultura, ... així l'altre, el món exòtic que representa, esdevé un decorat per parlar d'ell mateix, per enaltir el seu recorregut.

Llavors, ens trobem davant d'una altra parado-

xa dels postmoderns, ja que critiquen l'autoritat però fan un culte a la personalitat, és a dir, substitueixen l'autoritat etnogràfica pel culte a la personalitat. Què queda de la seva crítica a l'autoritat etnogràfica? queda la seva personalitat. Si fos una personalitat interessant, o un estil literari brillant o una èpica impressionant, o trobéssim alguns valors interessants, ... però, francament, l'obra ja quasi no es recorda. El mateix passarà amb els que segueixin aquest camí, és qüestió de temps que allò s'oblidi davant l'absència de coneixement d'un objecte interessant...

... creus que és producte de l'exaltació del treball de camp com una vivència personal, quasi mística, magnificant la seva importància, al temps que augmenta la presència del subjecte en el text antropològic i el converteix gairebé en objecte?

Antonio Machado fa uns comentaris que, tot i que els fa parlant de la lírica i en una altra època, són molt adients, no només perquè aquesta antropologia té pretensions líriques, sinó també perquè l'actualitat sembla un retorn a aquell liberalisme vulgar del segle XIX, que encara que considera a l'altre, ho fa com a decorat de la pròpia vida, com un enaltiment del que un hom ha viatjat, de com s'és de cosmopolita i ha estat en ambients estranys... Seria allò tan citat de l'antropòleg com heroi² o com aventurer si es vol. Però mirem què diu el Machado d'una manera molt clara: "La lírica moderna, desde el declive romántico hasta nuestros días (los del simbolismo), es acaso un lujo, un tanto abusivo del hombre manchesteriano... " aquí es refereix a l'home del liberalisme vulgar, és a dir, del liberalisme econòmic "... del individualismo burgués, basado en la propiedad privada... " això ho diu Antonio Machado, no pas un economista marxista "... El poeta exhibe su corazón con la jactancia

² SONTAG, S. (1996) *Contra la interpretació*, Barcelona: Alfaguara.

del burgués enriquecido que ostenta sus palacios, sus coches, sus caballos y sus queridas. El corazón del poeta, tan rico en sonoridades, es casi un insulto a la afonía cordial de la masa, escanzada por el trabajo mecánico. La poesía lírica se engendra siempre en la zona central de nuestra psique, que es la del sentimiento. No hay lírica que no sea sentimental, pero el sentimiento ha de tener tanto de individual como de genérico, porque aunque no existe un corazón en general, que sienta por todos, sino que cada hombre lleva el suyo y siente con él, todo sentimiento se orienta hacia valores universales..."³. És a dir, fins i tot el poeta que té un ple de móns subjectius, diu que la poesia per ser una comunicació humana valuosa ha de tenir una gran intersubjectivitat, és a dir, ha de parlar d'emocions i de coses viscudes col·lectivament...

...ha de ser universal...

... exacte! perquè sinó seriem davant d'un privilegi. Llavors, aquest antropòleg postmodern, sobretot nord-americà, que viatja a l'Àfrica o a l'Orient reprèn el luxe del burgès del segle XIX, que en forma de comerç, de viatge d'aventures o del que sigui, tenia aquest privilegi i la sensibilitat per descriure'l, i descriure'l a partir del que allò fa en la seva personalitat. Bé, a part de que això forma part del mateix procés de l'etnocidi.

Machado continua dient: "Cuando el sentimiento acorta su radio y no trasciende del yo aislado, acotado, vedado al prójimo, acaba por empobrecerse y al fin canta de falsete. Tal es el sentimiento burgués que a mi me parece fracasado, tal es el fin de la sentimentalidad romántica. En suma, no hay sentimiento verdadero sin simpatía". Machado diu moltes coses amb això. Pensem per exemple amb l'empatia en el treball de camp: segons el tracte, la interpretació. Tant al començament com al capdavall als demès els

³ MACHADO, A. (1987) *Poesías completas*, Madrid: Austral.

entenem segons com els tractem.

Però l'Antropologia egocèntrica ha passat de la criticada autoritat etnogràfica malinowskiana a una autoritat narcisista.

Tota aquesta temàtica té a veure amb l'allunyament de la tradició crítica que penso que sempre s'ha de reprendre. Perquè creure's que una generació és tan sàvia que pot fer ruptura amb totes les altres en crítica social, política, econòmica, etc., és una prepotència estèril i una gran ingenuïtat.

Situar en un segon pla la persona de l'investigador i en un primer pla el contingut podríem dir que es una de les característiques del realisme etnogràfic?

El realisme etnogràfic és una perspectiva epistemològica o, el que és el mateix, una teoria del coneixement. En aquest sentit el realisme no vol dir el que normalment primer entenem, que és la realitat social, sinó que el realisme -al qual jo m'adreçava en aquell article del congrés de Canàries⁴- és la producció d'un corpus de coneixements que dialoguen entre ells. És a dir que es produeixen uns continguts i unes formes d'expressar-los, que poden ser conceptes, oposicions, enunciats, tipus d'argumentacions, deduccions... és a dir construccions metodològiques, que generen el que, a partir de Kuhn⁵, convencionalment anomenem paradigmes. Aquest és el realisme al qual en principi faig referència. A la pràctica vol dir que si trobem que gent que no ha estat en contacte directe, en qui es donen la màxima varietat de situacions d'ideologia, de prejudicis, d'educacions i de qualsevol altra diversitat que es pugui donar en l'àmbit del coneixement del món, i que coincideixen en la representació d'unes realitats, fent d'això una disciplina com ara la química,

la física, la filosofia o l'antropologia, llavors això és el que fa real la disciplina.

Una persona que vulgui conèixer aquell objecte estudia la disciplina en saber precisament que el fet de ser construïda per gent tan diferent i que han coincidit és una garantia d'arribar a aquest coneixement. El conreu d'aquest realisme elabora una mena de sentit comú prou universal. És una tasca en què l'Antropologia ha estat de les més eficients. A la pròpia Antropologia el que s'està donant actualment és que els antropòlegs actuals de la Índia, del Japó, de la Xina, de països dels més diferents als nostres, reclamen precisament les etnografies del realisme etnogràfic; de tot aquest període en què hi havia més confiança i més interès en parlar d'una realitat i en agafar aquella disciplina en quant que era la que posava en contacte amb la realitat. I a la pràctica tothom estava disposat a canviar aspectes de la disciplina si es veia que no estaven d'acord amb la realitat. Ara això s'hauria substituït d'una forma burda, subjugant la realitat a la disciplina, encara que actualment continuem trobant etnografies molt realistes, produint-se una situació prou curiosa. Per exemple, no fa un any que apareixia un llibre d'etnologia jurídica⁶ escrit per tres juristes francesos passats a l'antropologia, un d'ells treballa a Nova Caledònia. Doncs bé, les referències de les seves etnografies no són de tots aquests que han anat a fer el passerell per allà, sinó que són de l'època del Leenhardt i del Girard i d'algun que segueix fins ara com fan ells mateixos. Però és que entre mig n'hi ha alguns que no aporten res interessant, perquè no han intentat ordenar el coneixement de cara a aprehendre i a comprendre la realitat, ni a comunicar-se amb altres que van fer aquest esforç, ni a corregir-se, perquè el realisme etnogràfic té a veure amb la correcció constant de les etnografies...

⁴ TERRADAS, I. (1993) "Realismo etnográfico. Una reconsideración del programa de B. Malinowski". Dins BESTARD, J. *Después de Malinowski*, Las Palmas: FAAE, pp. 117-145.

⁵ KUHN, T. (2008) *L'estructura de les revolucions científiques*, Sta. Coloma de Queralt: Obrador Edendum.

⁶ NICOLAU, G. et al. (2007) *Ethnologie juridique*, París: Dalloz.

Seria allò de la comparació entesa també com a diàleg entre etnografies?

Efectivament, el diàleg entre les etnografies és un dels generadors de coneixement antropològic alhora que manifestació de la pròpia realitat de la disciplina. Així que negar tot el fet anteriorment en base a qüestions com la de l'autoria etnogràfica i no fer-ho segons els resultats del propi treball de camp i de l'anàlisi crític dels treballs anteriors suposa un gran empobriment. Penso en el cas dels Toda que jo vaig decidir estudiar precisament perquè es tractava d'un dels pobles més estudiats de la humanitat ⁷. Doncs, Anthony Walker quan va a estudiar els Toda, se n'adona que gran part del que pot dir no és més que una recopilació del que ja han dit Rivers, Emeneau i altres, i així ho escriu. La seva aportació al coneixement dels Toda tindrà a veure amb el que passa en el període que ell hi està. Em sembla un bon exemple de l'autenticitat i ben fer de totes aquestes etnografies anteriors, de com són d'importants uns instruments comuns que permeten aquesta comparació, tot i les grans diferències entre els seus autors, i també de la honestedat i humilitat de Walker. Una posició que dista enormement d'aquesta idea de la creació constant, la generació espontània de nous mons etnogràfics, que a part de ser una fal·làcia, és una prepotència en considerar que res de l'anterior val i que el que farà un serà original, magnífic, etc.. Aquesta va ser la gran pretensió del Tyler i, en menor grau, d'alguns deixebles de Geertz. Però això ha anat fracassant, inclús alguns d'aquests o el mateix Geertz que, veient que això era excessiu, digueren que aquesta gent no estava aportant res a la disciplina. Però tot plegat ha acabat sent només una manifestació de la complicitat existent avui amb el liberalisme vulgar que promou parlar d'un mateix alhora que desactiva qualsevol perspectiva crítica. Ara bé, afortunadament aquest narcisisme individualista

⁷ TERRADAS, I. (1995) *Requiem Toda: ensayo de comprensión de las costumbres históricas de los Toda ante la muerte*, Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.

acrític ha col·lapsat fonamentalment l'antropologia dels holdings editorials, salvant-se en part el món acadèmic, des d'on continuen sortint estudis que se n'adonen que per avançar en el coneixement d'una societat i la seva cultura cal estudiar-les, però no a partir de les impressions que ens causen, sinó de les que viuen en elles.

D'altra banda, si es predica un "treball de camp" on tot comença de zero, on tot és improvisació, no cal pensar i això sempre atrau a força gent. És això el que als Estats Units ha donat peu a fer una ruptura intel·lectual, a treballar menys i anar d'il·luminat pel món, fent suposades etnografies a l'Àfrica, a Oceania... que després evidentment no publiquen allà, perquè només han pogut fer articles i llibres de viatges.

Aquesta moda però sembla que ja s'està eclipsant. Ara l'Antropologia està en una situació molt diferent que ja va preconitzar l'Eric Wolf. El problema, si es vol dir així, és que hem recuperat molts coneixements però ens estem subespecialitzant massa. És a dir, les especialitzacions, els nostres equips de recerca, ens demanen moltes vegades a través de beques o finançaments diversos que s'escapci, es mutili una realitat feta de fenòmens que precisament és la perspectiva antropològica que els descobreix interrelacionats. És a dir, ara tenim un altre problema diferent, i cada vegada més: tornem a recuperar el contacte amb la realitat, però l'escapcem excessivament, i amb això produïm també una nova superficialitat.

Estariem parlant, d'acord amb el que deies abans, d'una espècie de re-folklorització?

En part sí, depèn de l'objecte, però també pot passar amb una gran especialització. Per exemple, jo estic cansat de veure politòlegs o antropòlegs polítics que, com desconeixen qüestions elementals de filosofia social o política, de tot una surten amb uns predicats molt ingenus, molt superficials, que en definitiva

són opinions. És a dir, la subespecialització genera la paradoxa de què semblaria que avança molt científicament però finalment genera una opinió vulgar perquè no hi ha formació en disciplines bàsiques.

És a dir, podríem dir que ens trobem davant dos problemes: d'una banda, l'aïllament que apuntaves inicialment de l'Antropologia respecte d'altres disciplines, ja no es fan expedicions interdisciplinàries com las de Haddon on antropòlegs, naturalistes, etc. anaven plegats a conèixer una societat, una cultura; i de l'altra, ens trobaríem davant una especialització de l'Antropologia actual que nega aquest discurs holístic...

Aquesta és una altra contradicció. L'holisme de l'Antropologia, aquest estudi de la totalitat social, també ha estat reclamat en altres disciplines, com ara la història total formulada entre d'altres per Pierre Vilar. Aquelles economia, societat, civilitzacions dels Annales, serien les nostres cultura, societat i història. Està sobreentès que sempre hi ha història, perquè els fenòmens duren en el temps, molt o poc, però duren. Es parla d'holisme però o no es fa o es fa molt menys del que es diu. No en va requereix uns grans esforços, tant si hi ha comparació interdisciplinària com si és una persona que prova de fer treballs interdisciplinaris; realment és molt difícil. Davant d'això prefereixo la imperfecció d'un estudi que vol ser humanament ambiciós, és a dir, que vol entendre tota una fenomenologia interrelacionada, de qüestions humanes, socials, culturals, que no pas un estudi que per anar segur, mutila, escapça una realitat humana... o dit d'una altra manera es subespecialitza. I aquesta subespecialització malauradament no permetrà comprendre en tota la seva profunditat el fenomen a que s'aproximi sinó va acompanyada o d'una formació més completa –que ja no es fa- o de una cooperació interdisciplinària. Però quina cooperació?... veig com

la gent va tant de pressa i amb tant poca dedicació que les cooperacions interdisciplinàries són més per parlar-ne que per fer-se. Precisament, tornant als Toda, es va fer un estudi on juntament amb els antropòlegs hi havien arqueòlegs, lingüistes, biòlegs, de tot, però on cadascú va estudiar per separat i posteriorment ho publicaren en un sol volum. Però són coses que si després les ajuntes com a mínim et permeten arribar a conclusions més globals.

... i a això li diuen interdisciplinarietat...

Parlar d'interdisciplinarietat em crea certa incomoditat epistemològica, i em seria igual en relació a la història que a la sociologia, perquè després de creure tant de temps en la interdisciplinarietat, ara s'obliga a l'aïllament, i després de l'aïllament, l'especialització i la subespecialització, per tornar finalment a trobar la interdisciplinarietat. La interdisciplinarietat ja no es situa en els fonaments, en els aspectes crítics més rellevants de l'Antropologia, sinó que es troba a partir d'una subespecialització de l'Antropologia que busca una especialització anàloga en una altra disciplina. En aquesta tasca es perden moltes qüestions fonamentals, sobretot les de caràcter crític i de posicionament davant de les societats o dels grans paradigmes...

En la qüestió de la interdisciplinarietat es plantegen problemes que poden desorientar molt a l'estudiant perquè una cosa és el que es diu i una altra el que es fa.

Ha variat la teva percepció del que és l'antropologia durant la teva trajectòria?

Home, evidentment. Estem parlant de que l'Antropologia va canviant, i és clar, també varia la percepció de cadascú: l'Antropologia és diferent i tots canviem. El canvi no el negaré, de cap manera. Sovint un home es pregunta “no sé si això és bo o dolent”..., però va

canviant la perspectiva. I simultàniament l'Antropologia també canvia, no és que imaginem els canvis, han passat. També hi ha realisme en això, hi ha una història de l'Antropologia que està exposant l'existència d'aquests canvis. El que passa és que cadascú té les seves influències, que suposo que són importants... Hi ha gent que fa sacrificis per estudiar. Gent que ha sacrificat coses de la seva vida, ha cregut en aquells estudis, en aquells coneixements, s'hi ha dedicat, li ha agradat i s'ha sacrificat en el sentit positiu, no per obligació... És gent que ha escollit, ha triat una via de coneixement, una tradició científica per la que ha apostat fortament i per això no renunciarà fàcilment al que ha obtingut. Sobretot si s'adona mínimament de què ha adquirit un coneixement, una perspectiva, que veu compartida amb altres persones. És a dir que comprova que hi ha una socialització del coneixement antropològic. Que hi ha sentit, significat i valor social. Ara, davant d'això, hi ha altres persones que es dediquen a qualsevol tema més aviat amb un sentit de l'oportunitat, o com una adaptació, o perquè en un moment determinat allò és un bon negoci en el sentit més ampli de la paraula. Per generalitzar, crec que aquesta gent està molt més disposada, per entendre'ns, a canviar lleties per patrimonis. En ciències humanes molt sovint les carreres no són triades en primera opció, sinó com un comodí per si fallen altres opcions, de manera que, tot reconeixent la dificultat que suposen les pressions que tots rebem, s'ha de considerar el fet que gent que ja entra amb aquestes mentalitats a estudiar, o que entra amb mentalitats anàlogues, és gent més versàtil, més flexible, precisament el que ara es demana, però alhora, evidentment, més frívola. És gent que no valora el que ha aconseguit, perquè ha estat fruit més d'un procés d'adaptació que d'un procés de treball. D'altra banda, trobes la gent que va treballant, i en anar treballant, el treball arrela, no només els coneixements, sinó també l'actitud amb la que es treballen aquests coneixements. Això és un fenomen en part ètic, en part psicològic i en part sociològic. Genera també

una solidaritat, perquè la gent es reconeix entre ella. A partir de certa edat veus persones que han conreat l'interès per un tipus de coneixement i a qui interessa realment el que estudien, i per això han seguit amb perspectives crítiques. En canvi, hi ha persones a qui interessa més estar adaptades a un estatus, a una situació econòmica, política o la que sigui. Aquí hi ha ruptures o navegacions oportunistes. No es tracta de criticar les altres opcions, sinó senzillament de fer visible que per naturalitat la gent s'ajunta en una o altra opció i va verificant la construcció de formes de coneixement.

Es podria dir que continues fent el mateix però densificant...

A veure, des d'una perspectiva social, no. Molts hem hagut d'estudiar a contracorrent. Primer perquè l'ensenyament que es comença a rebre a la Universitat és molt parcial i gens metòdic. Després perquè en una Universitat "millor" (en el meu cas anglesa) – aquest "millor" és en realitat només la part positiva de la diferència- aprens que la feina d'interiorització del coneixement és una qüestió molt més existencial que pedagògica. Això és una de les coses que més ignora el lobby pedagògic de l'actual Universitat de Barcelona. Llavors aprens per analogia, no per instil·lació directa. I aprens que el més important és saber aprendre d'aquestes analogies. Per això hi ha un punt en què són més importants els recorreguts exemplars que els coneixements densos. Però no és perquè et quedis en la imitació formal, sinó perquè apreciïs l'eficàcia analògica al comprovar com sedimentes els coneixements. És per això que vaig aprendre també antropologia de mestres que no eren antropòlegs. De fet, això ja ho varem començar a fer varis estudiants a Barcelona.

Després el que vaig descobrir a Anglaterra va ser la tradició de l'Antropologia. Sense tradició la disciplina no té sentit. La tradició és sempre més que un

mètode i que uns continguts. És la forma constant de perfecció i desengany. I s'aprèn amb lliçons. Per exemple quan Peter Worsley va refinar a Meyer-Fortes amb la temàtica de la migració, i uns anys després Meyer-Fortes ens donà un seminari amb la presència d'en Peter Worsley i li "va tornar la pilota" (a part: quins futbolers els antropòlegs mancurians!) refinant-lo amb una categoria profètica, la de l'estranger (això era cap el 1973). En una tradició la crítica es fa entre persones que es necessiten, per això no arriben a la desqualificació. La crítica era una correcció, una correcció parcial de l'obra, no una desqualificació total.

En aquest sentit vaig aprendre relacions importants entre paradigmes que per altra banda es critiquen entre sí. Dins el sentit de la tradició s'entén, per exemple, perquè el marxisme antropològic ha acabat cercant en la teoria de la propietat de Malinowski una resposta al impasse postsocialista.

A Manchester, als anys 1970, els estudiants procedíem de llocs molt diferents, bastants de països llatinoamericans, un bon grapat d'Àsia, i pocs de l'Àfrica. Malgrat moltes diferències hi havia una gran unanimitat a l'hora de buscar explicacions crítiques, és a dir que tothom volia un avenç en la teoria crítica. I bé, el paradigma que ens aglutinava més en aquella època era el neomarxisme. El neomarxisme de Hamza Alavi, de Pradeep Bandhyopaday, de Teodor Shanin, de Michael Barrat-Brown, de Ian Gough, de Keith Hart, de Peter Worsley...

I llavors al departament d'Antropologia què es feia?

Els estudis d'Antropologia Social estaven repartits entre el departament homònim i el de Sociologia, fundat per una aparent dissidència que mai vaig acabar d'entendre. És per això que alguns com jo anàvem de l'un a l'altre, i la nostra matriculació depenia del departament al que pertanyia el tutor. Així vaig començar amb en Richard Werbner i en Ken Brown a

Antropologia i vaig acabar amb en Bryan Roberts i en Teodor Shanin a Sociologia. En Ken Brown també es va canviar de departament.

Si representava que el departament de Sociologia era més d'esquerres, això quedava desmentit quan assistíem als seminaris d'en Keith Hart a l'altre departament. Ara no sé fins a quin punt fiar-me de les històries que s'expliquen de les "escoles" i departaments anglesos d'Antropologia. Fa uns tres anys que em vaig trobar a Budapest un professor jubilat del departament d'Antropologia de Manchester que volia escriure la seva història. Evidentment em va fer varies preguntes i vaig comprovar aquest tipus de coses rares que fa la il·lusió biogràfica que diu en Bourdieu. Hi havia unanimitat entre antics condeixebles meus d'haver assistit a cursos d'en Max Gluckman quan puc certificar empíricament i documentalment que ja no els donava, i coses per l'estil. Li vaig dir que aquest tipus d'invençons són una tonteria i que de vegades es pot aprendre millor el que ha dit un professor famós a través d'un alumne seu que l'ha sabut escoltar, que no pas a través de la imaginació que vol magnificar el poc o alguna banalitat que va sentir dir al gran mestre. Però em sembla que no ens varem entendre. El pedigree mana.

Pel demès, i sense entrar en detalls, puc dir que el màster i el doctorat a Manchester eren intel·lectualment molt animats.

És a dir, era un doctorat actiu...

Un s'ha de posar en situació: la Universitat de Manchester als anys 70, quan encara no hi havia la destrucció encapçalada per la Thatcher (la que ara s'introdueix a Espanya) amb el desmantellament de tot allò més creatiu, més lliure, menys burocratitzat, menys servil amb el liberalisme vulgar. En tot això hi ha hagut un retrocés molt notable. A Anglaterra ho vaig notar a la Universitat, a les biblioteques, a les sales de concerts, als ferrocarrils, gairebé a tot. Hi

ha hagut països que han fet un veritable retrocés en ciències socials des que s'ha imposat el liberalisme vulgar. Sobretot en perspectives crítiques i en facilitats per mantenir una creativitat lliure i responsable. Amb el govern de la Thatcher es va iniciar el que ara tenim aquí: molta burocratització en nom del mercat, els alumnes estafats, els professors cada vegada més inutilitzats com aitals i transformats en buròcrates, forçats per les autoritats polítiques, i de retruc acadèmiques, a degradar-nos com a docents i a embrutir-nos com a persones. És la mimesi del mercat capitalista alienat i embrutit dins la Universitat. Ens fan fer treballs forçats de gestió i autoavaluació irreal i estúpids per alienar-nos com a professors i investigadors. De fet, aquesta separació entre docència i recerca ja és un caprici burocràtic. La causa de tot això és de psicologia i moral socials: el servilisme amb les exageracions de la ideologia en el poder per tractar d'obtenir les seves recompenses. L'excés de les persones servils envers les exageracions del poder dels governs (estatals, autonòmics i universitaris) és el que degrada i embruteix, doncs transforma la paraula docent i la reflexió de l'aprenentatge en lladrucs servils.

En algun moment has dit ⁸ que l'Antropologia Jurídica vindria a ser l'hereva més fidel del llegat clàssic i original de l'Antropologia Social. A què et refereixes concretament?

Sí. El que vull dir senzillament és que l'Antropologia Jurídica es pot plantejar –a França es planteja força així– com una de les renovacions més tradicionals, és a dir que més necessita de les arrels històriques i de les diferents branques de l'Antropologia.

A més, l'Antropologia Jurídica recull tota una sèrie de definicions, qüestions metodològiques i teò-

riques, que es poden plantejar en un debat acadèmic sense tantes de les precaucions que són habituals. Front als excessos fenomenològics de tota la visió construccionista, de què tot són construccions artificials, de què totes les construccions estan sotmeses a contingències incontrolables, imponderables, visió que porta finalment a concebre el coneixement antropològic com una mena de calaix de sastre de coses que es poden interpretar de moltes maneres, l'Antropologia Jurídica et permet partir, si més no, d'experiències incontrovertibles pels actors implicats. Per dir-ho d'alguna manera, cap antropòleg et negarà la realitat i objectivitat d'un dilema jurídic si se'l troba davant. Si algú mata una altra persona i l'antropòleg et diu “no, a mi em sembla que està mig mort” quan la realitat mostra que la persona està morta i s'està corrompent el cadàver, és evident que en negar-ho fa trampa. Està creant una realitat falsa per a tothom. Aquella persona l'han mort i des d'un punt de vista jurídic hi ha un homicidi, una víctima i un homicida. Qualsevol altra interpretació davant del fet de la mort seria una fal·làcia, excloent la interpretació religiosa que tampoc desmenteix l'apreciació de l'homicidi, ans el contrari que comença condemnant-lo.

Aleshores, partint d'aquest tipus de fets es poden reprendre tota una sèrie de camps de l'Antropologia, començant pel Parentiu en el sentit antropològic del terme, és a dir relacions contractuals, relacions de reciprocitat... tots els grans blocs teòrics de l'Antropologia d'una manera més segura. El que també dóna l'Antropologia Jurídica és seguretat metodològica, una seguretat agradable després de totes les trifulgues de la sospita postmoderna. És la mateixa seguretat que tenia i continua tenint el Dret comparat. Ara, precisament per això l'Antropologia Jurídica no és només l'estudi de l'apartat jurídic de la societat, és una forma de replantejar l'Antropologia en general, tot i que evidentment l'èmfasi o la concreció en el Dret és el que li dóna la característica més essencial, i és normal que hi hagi aquesta dedicació. Però és una manera de veure la resta de la societat a partir

⁸ Ens referim a l'entrevista DALLA CORTE, G. (2001) “Realismo, Antropología jurídica y derechos. Entrevista a Ignasi Terradas i Saborit”. *Prohistoria*, 5:15-27.

dels deures, de les obligacions, del que la gent té clar que ha estipulat amb l'altre, i que quan l'altre no ho té clar, dóna lloc a un conflicte i a un procés objectiu, que és un judici.

A més, per l'Antropologia quan hi ha una discussió, quan hi ha una contradicció, aquesta esdevé també un objecte de l'Antropologia. I això és típic del pensament jurídic. Tant la contradicció com l'objecte de la contradicció són incontestablement existents per a l'Antropologia Jurídica. I això és el que li dóna una comoditat epistemològica, és a dir que no has d'estar dubtant sempre de si allò que coneixes és ben bé allò o no ho és.

No hem d'oblidar que l'Antropologia tant al segle XIX com al XX, des de la seva fundació per Morgan, Maine, Bachofen i Fustel de Coulanges fins als replantejaments de Rivers, Radcliffe-Brown, Schapera, i molts altres, passa sempre per plantejaments d'Antropologia Jurídica. És el que penso que representa ara a nivell més teòric i metodològic l'Antropologia Jurídica. Després hi han les etnografies i estudis de cas de naturalesa jurídica, com els de Llewellyn o Gluckman.

Una altra cosa és que en els recorreguts intel·lectuals varis antropòlegs hàgim coincidit en aquesta visió i necessitat d'una Antropologia Jurídica. En aquest sentit haig de dir que la meva dedicació a la matèria deu molt a l'ajut i la confiança que em va proporcionar en Louis Assier-Andrieu ja fa temps. En Louis Assier-Andrieu ha estat un dels forjadors més intel·ligents de l'Antropologia Jurídica actual.

No estaves sol, diguéssim...

No, no, i ha estat natural. A més a més, també amb col·legues de Manchester amb qui havíem tingut les mateixes perspectives i ens varem fer amics ens hem trobat cada cop més tractant temes jurídics.

Ara que parlaves de justícia social, sembla que parlaves en les dues dimensions, una de científica, universitària, però també d'una de personal, d'un compromís ètic... No sé si ho pots lligar, no sé si entens per on va la pregunta. Creus que l'antropòleg té algun tipus de responsabilitat amb la realitat que vivim?

Bé, això depèn d'on estigui situat l'antropòleg. Hom ha de ser conscient de quina és la realitat que pot afectar. Jo sempre he tingut molt clar que en tinc més que suficient amb la realitat universitària, que ja costa molt aconseguir amb un mínim de responsabilitat, per fer front i resistir a tota una sèrie de problemes que hi ha a la universitat: per difondre el coneixement, per a que l'alumne tingui possibilitat d'estudiar i pugui aprendre realment, i per a que al professor se li respecti el seu dret a ensenyar, que és el que espera l'estudiant. Amb això sempre hi ha hagut moltes dificultats. Ara mateix en tenim de molt grosses.

La recerca del coneixement és un dret, no una afició. I complir amb aquest dret ja és una vocació importantíssima. Ara, hi ha la figura del "intel·lectual" que passa per alt el que succeeix a la universitat, la seva responsabilitat amb ella, i busca ser un guru davant de la societat. Pot ser, però obviar la responsabilitat amb estudiants i col·legues penso que és una injustícia. A més, si ets un professor i estàs fent de professor, dedicar-se a l'enfora, a la política o el que sigui en detriment de la dedicació universitària ho trobo un frau. És a dir, que es tracte d'un ofici, un servei i una funció pública.

Si només fos un investigador o si fos un antropòleg contractat per l'administració pública seria diferent, però estic fent de professor d'antropologia. Estrictament parlant no som "antropòlegs", som professors d'Antropologia, i hem d'ensenyar... tenim un contracte i és la nostra responsabilitat... hem d'ensenyar el que és l'Antropologia de la millor manera possible. I hem de procurar que els estudiants tinguin com a mínim les nostres competències, és a dir que

puguin ser professors, que com a mínim sàpiguen el que sabem. Si volen fer altres coses que les facin, però en principi hem de descobrir tot el que nosaltres sabem de la millor manera possible.

Actualment la societat està anant endarrere, està cada vegada més embrutida per aquest excés de capitalisme, per aquest triomfalisme del capitalisme que es manifesta en un liberalisme vulgar, groller.

Estem vivint una nova empenta d'alienació de mercat. A la Universitat es nota per tot un seguit de procediments i "tics" que imiten el mercat o que el serveixen ideològicament. La novetat és que es tracta d'una dictadura que s'imposa d'una manera frívola i per cooptament. Tocqueville ja la va intuir molt bé quan deia que el despotisme en la democràcia seria "més extens, suau, i que degradaria als homes sense turmentar-los". Cap a 1840 ja veia clar que la dictadura era compatible amb una democràcia com l'americana –la que ara imitem– i en descrivia els símptomes, dient que "cada cop es fa menys útil i més rar l'ús del lliure arbitri, l'acció de la voluntat es tanca en un espai menor, i a poc a poc arrenca a cada ciutadà fins i tot l'ús d'un hom mateix (es refereix al conformisme)"... Tocqueville parla de "regles complicades, minucioses i uniformes", de polítiques que "no destrueixen les voluntats però que les estoven, les dobleguen i les dirigeixen", que "no destrueixen però que no deixen fer, que no tiranitzen però que molesten, reprimeixen, afebleixen, extingeixen, embruteixen i redueixen finalment a cada nació a ser només un ramat d'animals tímids i industrials sota el pastor del govern" (democràtic, és clar). I conclou: "Sempre he cregut que aquesta espècie de servitud ordenada, dolça i pacífica que vinc de descriure podria combinar-se millor del que hom pensa amb algunes de les formes exteriors de la llibertat i que no li seria impossible establir-se a la mateixa ombra de la sobirania del poble"⁹. Doncs ja ho tenim aquí!

⁹ DE TOCQUEVILLE, A. (1990) [1835-1840] *La democràcia en Amèrica*, Madrid: Aguilar, Vol. II, cap. VI de la quarta part.

El que diu Tocqueville és una crítica feta des del liberalisme lliure i no des del groller i servil que estem acostumats a llegir cada dia en la premsa o propaganda.

Una perversió de les actuals directrius ministerials, autonòmiques i rectorals és la separació entre docència i recerca. Sempre he considerat que són inseparables. Les investigacions s'han de poder ensenyar i les classes s'han de preparar a través de les investigacions i l'estudi d'altres investigadors i docents. Una altra cosa és quan t'obliguen a donar una assignatura que no té res a veure amb el que estudies i investigues.

La docència és la investigació interpretada per formar part del corpus de la disciplina. Aquest és l'acte docent per excel·lència: saber situar cada nou coneixement en una tradició i fer-ho ben entenedor. Per això una de les coses que em molesta de l'actual dictadura del lobby "pedagògic" o parapedagògic de la Universitat és la seva alienació d'aquest procés. Amb "l'autoaprenentatge" priven a l'estudiant de l'accés als coneixements, perquè aquest accés no significa només obtenir-los, sinó interpretar-los, sobretot en les nostres disciplines. Quan jo n'he tingut accés ha estat a partir del moment en què professors i amics me'ls han interpretat; si no interpretem els coneixements l'estudiant serà un autodidacte, amb tots els errors que pot anar arrossegant. I ara el que es planteja és, per estalviar costos, convertir els estudiants en autodidactes i al professorat fer-lo cobrar menys amb un treball que es considera desvaloritzat, perquè se'l fa ser només una mica de guia de l'estudiant, una espècie de guia tècnic per pàgines web, bases de dades, etc. Però ja no intèrpret de tots o gran part dels continguts de la disciplina. Això només es pot fer en una comunicació oral, a base de preguntes, respostes, aproximacions successives de banda i banda; així va començar la filosofia i tot tipus de coneixement. Aleshores, ara, tirar enrere tot això, posant-nos en una situació gairebé de com si no sabéssim parlar, de com si haguéssim de parlar per senyes, i tenir tot el

coneixement ja inscrit... és un disbarat. En un curs del monopoli per l'avaluació de la docència a la Universitat de Barcelona, l'actual Institut de Ciències de l'Educació, vaig escoltar: "El cuerpo del profesor es un obstáculo que se interpone entre el estudiante y el ordenador", és clar que en alguns casos "La carne de burro no es transparente". És el cas dels professors còmplices amb la burrocràcia parapedagògica.

Qüestions que apuntes com la responsabilitat, el compromís, ... i com aquestes es relacionen amb l'exercici de la nostra professió són també font de preocupació pels antropòlegs novells...

És clar que ens preocupa, n'hi ha per preocupar-se, però de vegades no pels motius que sento. La responsabilitat envers el que està succeint a la Universitat ha de ser compartida per professors i estudiants.

Ara si em parlem de quan un hom ha de començar a guanyar-se la vida, la cosa està prou difícil i complicada. Parteixo de la base de que l'estudiant normal d'Antropologia és pobre, pot venir d'una família de classe mitja però la seva remuneració el va convertint en un pobre, si no hereta negocis o propietats. La precarietat és el millor concepte per definir la realitat econòmica de l'estudiant i del professor que ara és contractat a la Universitat. A la degradació ideològica dels estudis correspon "naturalment" la degradació econòmica dels que s'hi dediquen.

Estudiar Antropologia Social, Filosofia, Lletres en general, és ara més que mai una defensa contra l'embrutiment de la consciència i el conformisme del que ens parla Tocqueville. Els alumnes que parlen de la seva motivació i tenen gust per l'estudi ho fan per educar-se en aquesta resistència, no per "fer carrera". Per això es va directament a empresarials, em refereixo a l'ensenyament d'empresarials només com a propaganda del triomfalisme capitalista amb un xic de comptabilitat i de psicologia contra el treballador i prou. Aquesta és una altra impostura universitària.

Per tant, no comparteixo els objectius dels estudiants o professors que volen que l'Antropologia tingui la incultura d'un "Business School". N'he vist de privades i públiques i em semblen patètiques, amb tot el tuf de poder que les infatua. I que consti que tenen alguns professors i alumnes que ja m'agradarien per Antropologia, autèntics herois lúcids enmig del fanatisme del lucre.

La meua experiència em diu que és molt difícil la col·laboració entre negocis i Universitat. Només es pot col·laborar entre empresaris cansats del negoci i universitaris que no estiguin cansats de la Universitat. Altrament, només hi ha servitud, propaganda i simulacres.

Més problemes: a més de l'escassetat i precarietat pels nous professors i investigadors, s'està perjudicant a l'alumne, persona normal, que ha de combinar treball i estudi. En Antropologia això, junt amb el nou "grau" pot ser desastrós i pot acabar justificant el que desitja el govern, tancar-la per manca de matriculacions. Només ens pot salvar el propi desastre social: quan la cultura que s'obté per consum resulta cada cop més estúpida es pot acudir a la Universitat, encara que amb falses esperances, també pagant i amb una funció pública deteriorada.

Llavors creus que la situació de l'Antropologia és diferent de la de les altres disciplines dins l'anomenat Procés de Bolònia? L'Antropologia el pateix especialment? Té quelcom especial a dir dins aquest procés?

L'Antropologia pateix especialment tot el que s'està fent a la universitat espanyola amb el pretext de Bolònia, perquè no s'està aplicant Bolònia, sinó que es volen aplicar coses amb el pretext de que es van acordar a Paris i Bolònia, i això és fals. Ho hem pogut comprovar: es defensen pràctiques nord-americanes que són anteriors a Bolònia (i posteriors i no hi tenen res a veure). Els acords de Bolònia només fan refe-

rència a la homogeneïtzació dels títols universitaris i a l'“employability” de les titulacions. Aquest terme és prou vagarós: pot significar capacitat per a treballar en general o utilitat per a alguna cosa també en general. Però no vol dir específicament ni estudiar per ser empleat pels negociants de Catalunya ni estudiar per estar disposat a canviar de feines mal pagades contínuament. El que ha passat és que una colla d'espavilats han aprofitat “Bolònia” per instal·lar-se més còmodament en el poder burocràtic i s'han apuntat a la propaganda del liberalisme vulgar per servilisme. Parlen dels privilegis del catedràtics i funcionaris en general però només hem vist privilegis en els emoluments dels polítics, buròcrates i nous professors reduïts. Aquests darrers són una nova espècie. Ara la moda és obtenir reducció de docència per un càrrec: la burocràcia n'ha inventat un fotimer. Llavors el privilegi de la reducció és que a més el càrrec no està sotmès a cap avaluació (per obtenir augments salarials) com es fa en la docència i en la recerca, per tant només és qüestió de deixar passar el temps en el càrrec i prou. Aquest sí que és un privilegi!. El professor més reduït de tots, el menys sencer, ara és el rector, que no dona ni una classe. És clar perquè entre la política i la burocràcia no té temps. És l'antítesi del rector Unamuno: ja no pot ni pensar ni criticar el poder que l'escarneix. I així la Universitat s'està malmetent com una joguina en mans de dos governs que no creuen en una cultura universitària lliure com a institució indispensable per la nació.

Afortunadament, una altra Bolònia funciona una mica: ara tenim estudiants que fugen d'Itàlia i d'altres països europeus, fastiguejats per les corrupcions del seus països, i venen atrets perquè aquí la descomposició no els hi sembla tant avançada. Això s'agraeix, però potser durarà poc. Perquè ara ens tornem a distingir de les universitats de l'Europa escandinava, per tornar a estar subdesenvolupats respecte a ells. I una altra vegada amb el mètode “espanyol” el “del vicio al alcance la mano”. I ara no queda justificat pel franquisme, per una ideologia política molt

tancada, sinó per un altre tipus d'ideologia, també tancada, que l'Isidoro Moreno ha denunciat: “Y es que, liberada en buena hora la Universidad del sometimiento a los dogmas religiosos y a los pensamientos únicos políticos que obstaculizaron gravemente el avance del conocimiento y la posibilidad de estudio, tanto de la naturaleza como de las sociedades humanas, existe hoy el riesgo de que sea ahora sometida al fundamentalismo del Mercado y aceptemos la lógica mercantil sacralizada como base de su definición de objetivos y de su funcionamiento”. Això ho pateix l'Antropologia com tota la cultura.

El liberalisme vulgar o groller en té molt la culpa de tot plegat: és un liberalisme que no ha passat ni per Stuart Mill, ni per Weber, ni per Walras, ni per tots els que van fer del Liberalisme una cosa més que el lliurecanvisme, una cosa més que aquest laissez faire que torna en pla bèstia.

En ciències socials hem de compadir especialment els estudis econòmics i empresarials que és la carrera més víctima de l'actual ofensiva ideològica. Les teories socials hegemòniques en estudis econòmics i empresarials són més individualistes que mai, són raquítics: la teoria dels jocs, la teoria de l'intercanvi, la teoria de les posicions estratègiques, és el més raquític i individualista que mai s'ha vist. S'escriuen articles en revistes d'econometria que perquè troben un model matemàtic per a una tonteria de mercat es pensen que han descobert el mercat com una veritat científica. Fins i tot es pot fer coincidir una funció matemàtica amb la pràctica d'un camp d'extermini i no per això hem de respectar el camp d'extermini com una necessitat científica. S'està deteriorant el pensament i la creativitat socials. Hi han professors a Econòmiques i empresarials que són conscients d'això i que havien estat més amb contacte i après d'un Liberalisme molt més complex, molt més holístic, i ara han de patir aquest empobriment.

En general el que hi ha és una reducció de la complexitat humana a mercat i calers. I això s'està encarant des del món universitari des de diversos

fronts. Hi ha una queixa contra el model que s'estrèu imposant, i en això l'Antropologia només pot sumar-se al cor de queixes, que arriba fins a les polítiques. Tornant al pla econòmic-empresarial, ens trobem amb la paradoxa, si es vol, de que hi ha empresaris que fan Antropologia per gust, pel gaudi del coneixement, és a dir per sortir del món estret del que provenen, i ara resulta que es vol convertir la universitat en una empresa de via estreta. Fugen del món empresarial per fugir d'aquesta obsessió i de l'embrutiment del mercat i per això venen a estudiar Antropologia, per sentir-se lliures. Són una minoria, és clar, però existeixen, i és significatiu front al que està passant. Altres dels qui demanen els estudis d'Antropologia són gent més gran de 25 anys, que té feina, la seva aspiració no és convertir-se en professionals de l'Antropologia, sinó simplement educar-se en els seus coneixements. Aquests estudiants mereixen el màxim respecte.

Per finalitzar, què en penses d'aquesta nou projecte?, què podem aportar?

Jo veig que a la Universitat de Barcelona, al Departament d'Antropologia tenim una avantatge que és que hi ha una varietat important de línies de recerca, de pensament, i crec que s'ha de aprofitar aquesta varietat. I que la varietat no sigui narcisista, on cadascú miri la seva part, sinó que miri als altres, que utilitzi el saber dels altres, que un reflexioni i es reflecteixi també en els altres. Aprofitar l'oasi que teniu, que encara podeu estudiar, investigar, estudiar en el sentit de elaborar creativament qüestions, escriure articles, ... aprofitar aquest oasi mentre duri... He vist gent estudiant i fent tesis molt bones mentre feien de minyones, de cambres, de drapaires, de fusters, de mainaderes o de guàrdies de seguretat, i encara entre altres feines i oficis. Però aquells estudis ja no els hi treu ningú, cap decret, és una etapa en que han gaudit, que els hi ha donat certes satisfaccions ... Hem de

treballar perquè això es continuï respectant.

La solidaritat entre estudiants és molt important, sense ingenuïtat. La revista és part d'aquesta solidaritat, podeu crear, fer articles, discussions, ... una vitalitat que és el marge on encara podem resistir a totes les andanades burocràtiques. Oblideu totes les incerteses de futur però amb prudència i intel·ligència, hi ha que prevenir només el que realment es pot prevenir. No us sacrifiqueu, que ja ens volen sacrificar prou, aprofiteu la vostra vitalitat, aprofiteu aquest projecte i tot els que pugueu, aprofiteu la vostra llibertat d'estudi, teniu dret, així feu autonomia universitària.

RESUMEN

A través de esta entrevista, Ignasi Terradas i Saborit, catedrático de antropología social de la Universitat de Barcelona, nos transmite su visión sobre nuestra disciplina, nos explica por qué cree que actualmente ya no la define el famoso método del trabajo de campo y por qué en cambio debe definirse por sus objetivos y por los contenidos, si queremos que conserve su capacidad crítica. Nos habla también del realismo etnográfico como la forma más fiable de encarar la comparación intercultural e intersocietal y el conocimiento antropológico en general, y del ámbito de la antropología jurídica, al que se ha venido dedicando en los últimos años. Todo dentro de una reflexión crítica de largo alcance sobre su propia trayectoria académica, sobre la situación actual de la universidad, sometida a importantes reformas, y sobre el que cree que debe ser el compromiso ético-social del profesor-investigador. Veremos como en ello tiene un papel importante la resistencia ante lo que denomina liberalismo vulgar o grosero.

[ANTROPOLOGÍA SOCIAL, ANTROPOLOGÍA JURÍDICA, REALISMO ETNOGRÁFICO, UNIVERSIDAD, REFLEXIÓN CRÍTICA, LIBERALISMO VULGAR]

ABSTRACT

With this interview, Ignasi Terradas i Saborit, Social Anthropology Professor at the Universitat de Barcelona, shares his

viewpoint on our discipline and he explains why he believes that it should not be defined anymore by the famous field work method and should be defined instead by its goals and contents, if we want it to preserve its critical capacity. He also talks about Ethnographic Realism as the most reliable way of approaching the intercultural and intersocietal comparison and the anthropological knowledge in general and in the field of Juridical Anthropology, to which he has focused his attention in the last few years. All with a critical reflection about his own academic path, about the current situation of the university, subject to important changes, and about what he believes the ethicosocial engagement of the teacher-researcher should be. We will note how important is for him a resistance to what he calls vulgar or rude liberalism.

[SOCIAL ANTHROPOLOGY, JURIDICAL ANTHROPOLOGY, ETHNOGRAPHIC REALISM, UNIVERSITY, CRITICAL REFLECTION, VULGAR LIBERALISM]

